

Het verbod op religieuze kentekens (nogmaals) uit de doeken gedaan¹

De casus van het (gemeenschaps)onderwijs

Jogchum Vrielink* en Johan Lievens**

De sage van het verbod op levensbeschouwelijke tekens in het Gemeenschapsonderwijs (hierna: GO) begint wat op een slechte horrorfilm te lijken. Hoe vaak het verbod ook neergekogeld of -gestoken wordt door gerechtelijke instellingen, het weigert halsstarrig te sterven (ook al verliest het meer en meer leden en wordt de ontbindingsgeur stilaan ondraaglijk).

Voor wie het allemaal niet in detail gevolgd heeft (of voor wie tussendoor even had weggezapt), even een korte voorgeschiedenis en samenvatting. Op 11 september 2009 beslist de Raad van het GO om, als algemene beleidslijn, het dragen van zichtbare levensbeschouwelijke kentekens te verbieden voor leerlingen, cursisten en personeelsleden (behalve tijdens de levensbeschouwelijke vakken).

De directe achtergrond ervan waren (beweerdelijke) problemen met enkele islamitische leerlingen in de GO-atheneum van Antwerpen en Hoboken. In reactie daarop waren lokale verboden op hoofddoeken en andere religieuze kentekens ingevoerd in die scholen. Mede omdat de Raad van het GO vreesde dat die lokale verboden een juridische toetsing niet zouden overleven, besloot hij nadien een algemeen verbod in te voeren voor het volledige net.

Die beslissing werd juridisch aangevochten, maar zonder succes. Het ging volgens de Raad van State (die daarover ook het Grondwettelijk Hof ondervroeg)² niet om een aanvechtbare administratieve rechtshandeling, maar slechts om een “interne, voorbereidende instructie die het Gemeenschapsonderwijs nog te gelegener tijd dient te implementeren”³.

Op 1 februari 2013 bevestigde de GO-Raad het verbod uiteindelijk in een omzendbrief. Scholen van het GO moesten in hun schoolreglementen en personeelsbeleid het verbod implementeren⁴. Zo geschiedde.

1 Deze tekst is een schriftelijke neerslag van een presentatie gegeven op de ICOR-studiedag van 23 november 2018, in de sectie ‘Onderwijs en godsdienst’. Tekst en presentatie zijn ten dele gebaseerd op een eerdere bijdrage van de auteurs in het *TORB* (2014, nr. 3, 4-13), alsook op een tekst uit de *Juristenkrant* (2018, nr. 365, 11).

* Jogchum VRIELINK doceert recht & religie, discriminatierecht en rechtstheorie aan de Universiteit Saint-Louis – Bruxelles en is verbonden aan het Centre Interdisciplinaire de Recherches en droit Constitutionnel et administratif (CIRC).

** Johan LIEVENS doceert grondwettelijk recht aan de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) en is als vrijwillig medewerker verbonden aan het Leuven Centre for Public Law (KU Leuven).

2 De tenuitvoerlegging van de beslissing om een algemeen verbod in te voeren, werd door de Raad van State geschorst bij arrest van 18 maart 2010 (RvS 18 maart 2010, nr. 202.039). In dat arrest stelde de Raad van State tegelijk aan het Grondwettelijk Hof een prejudiciële vraag, die erop neerkwam of de interpretatie dat de Raad van het Gemeenschapsonderwijs de bevoegdheid heeft om zich uit te spreken over een algemeen verbod tot het dragen van religieuze en levensbeschouwelijke kentekens, een schending oplevert van de grondwettelijk gewaarborgde onderwijsvrijheid (art. 24 Gw.). De achterliggende kwestie was of een dergelijk verbod wel kon worden ingevoerd zonder voorafgaand optreden van de decreetgever. Het Grondwettelijk Hof stelde in zijn arrest van 15 maart 2011 dat de bevoegdheid van Raad van het Gemeenschapsonderwijs “om zich uit te spreken over een voor leerlingen geldend algemeen en principieel verbod op het dragen van zichtbare religieuze en levensbeschouwelijke kentekens” géén schending oplevert van artikel 24 van de Grondwet (GwH 15 maart 2011, nr. 40/2011). Wel verduidelijkte het Hof dat het zich hiermee niet uitsprak “over de bestaanbaarheid van een dergelijk verbod met de vrijheid van godsdienst” (*ibid.*, B.5). De schorsing van de tenuitvoerlegging van de beslissing van 2009 werd vervolgens opgeheven bij arrest van de Raad van State van 8 september 2011 (RvS 8 september 2011, nr. 215.009). De Raad van het GO besliste op 3 februari 2012 de invoering van het algemene verbod nog even uit te stellen, gelet op de nog lopende beroepen ten gronde tegen het besluit van 11 september 2009.

3 RvS 10 juli 2012, nr. 220.245, nr. 220.246, nr. 220.247 en nr. 220.248; RvS 4 december 2012, nr. 221.617. Inzake twee (andere) beroepen tot nietigverklaring van ditzelfde besluit, stelde de Raad van State afstand van het geding vast op 7 juni 2012. Zie RvS 7 juni 2012, nr. 219.639 en 219.640.

4 Terzijde kan worden opgemerkt dat voor de beslissing van 2009 sowieso al 328 van de 699 GO-scholen op eigen initiatief een (lokaal) verbod hadden ingevoerd.

1. Raad van State en burgerlijke rechtbank

De implementatie van het algemene verbod op schoolniveau, in het reglement, werd op twee plaatsen aangevochten bij de Raad van State. In Sint-Truiden ging het om leden van de sikhgemeenschap, die niet langer hun patka en/of tulband mochten dragen door het verbod. In Dendermonde ging het om moslimmeisjes die geen hoofddoek mochten dragen.

De arresten van de Raad van State dateren van 14 oktober 2014 en de essentie ervan is als volgt. De Raad stelt dat de door het GO aangevoerde ‘neutraliteit’ – ter rechtvaardiging van het verbod – niet zomaar kan worden toegepast op leerlingen, omdat leerlingen geen ambtenaren zijn⁵. Alleen als het gedrag van leerlingen het onmogelijk maakt voor de school om nog een neutrale schoolomgeving te waarborgen, dan kan opgetreden worden. Dat kan het geval zijn wanneer sprake is van actief en storend proselitisme of sociale druk op medeleerlingen⁶.

Ook de gelijkheid tussen mannen en vrouwen – waar het GO naar verwees – kon volgens de Raad niet zomaar worden ingeroepen om een verbod te verantwoorden. In lijn met recente rechtspraak van het EHRM stelt de Raad dat gendergelijkheid niet kan worden aangevoerd als legitiem doel om een vrijwillig gekozen praktijk te verbieden. Gendergelijkheid kan alleen relevant zijn waar het gaat om aantoonbare dwang⁷.

De Raad van State is tot slot streng op het punt van de noodzakelijkheid van het verbod. Daarbij, zo stelt de Raad, mag men zich niet laten leiden door veronderstellingen. De neutraliteit van de onderwijsomgeving moet werkelijk in gevaar komen of een reële dreiging daartoe moet aanwezig zijn vooraleer maatregelen kunnen worden genomen⁸.

Een verbod voor leerlingen moet bovendien een laatste middel zijn: men moet ‘getrap’ te werk gaan. Eerst moeten scholen nagaan of ze niet gewoon tegen individuele leerlingen kunnen optreden, in de vorm van orde- en tuchtmaatregelen⁹. Als de omvang van het probleem aantoonbaar veel ruimer is en tuchtmaatregelen niet kunnen volstaan, dan is in tweede instantie eventueel een verbod op schoolniveau mogelijk¹⁰. Tot slot kan er

eventueel een ‘kantelpunt’ worden bereikt, waarop een veralgemening van het verbod naar het gehele net nodig kan zijn¹¹. Dan, maar énkel dan kan een algemeen verbod verantwoord worden.

Noch op lokaal, noch op netomvattend niveau werd de vereiste noodzakelijkheid aangetoond, in de beide zaken, zodat de Raad een schending vaststelde van de godsdienstvrijheid¹².

Wel oordeelde de Raad opnieuw dat het algemene verbod (dus: de omzendbrief) *niet* kon worden vernietigd. Die omzendbrief richt zich net als de initiële beslissing niet rechtstreeks tot leerlingen, maar tot de scholen. Als zodanig ging het niet om administratieve rechtshandelingen die *rechtstreeks* griefhoudend waren voor de klagende leerlingen, zodat vernietiging onmogelijk was.

Tegelijk blijkt uit de arresten duidelijk dat scholen die hun (lokale) verbod enkel baseren op de algemene richtlijn de godsdienstvrijheid schenden. Dat was immers exact de reden waarom de verboden in Sint-Truiden en Dendermonde moesten sneuvelen. De Raad besloot, in harde juridische bewoordingen, dat het GO “behoorlijk eenzijdig de concrete situatie in een tweetal onderwijsinstellingen aangrijpt”, namelijk die in Antwerpen en Hoboken waar concrete problemen geweest waren, maar dat dit geen veralgemeend verbod kon rechtvaardigen¹³.

Opmerkelijk genoeg stelde het GO zich nadien niettemin op het formalistische standpunt dat de arresten alleen implicaties hadden voor de scholen die betrokken waren bij de procedures. Het algemene verbod bleef dan ook behouden.

Door die weigering van het GO om zijn beleid aan te passen, liep ook de juridische sage verder. Eind 2017 stelden ook in Maasmechelen enkele moslima’s een vordering in tegen het verbod uit hun schoolreglement, ditmaal bij de burgerlijke rechtbank (voor de Raad van State was de termijn verstreken)¹⁴. Met toepassing van de criteria uit de

5 RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 60.2-60.5; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, 38.2-38.5.

6 RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 60.4; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, 38.4.

7 RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 59.2; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, 37.2.

8 RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 68; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, 46.

9 RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 66.1; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, 44.1.

10 *Ibid.*

11 RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 66.1; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, 44.1. Daarbij merkt de Raad op dat “een beperkend optreden niet enkel [is] toegelaten bij reeds gerezen conflicten”: “Het mag ook beogen toekomstige problemen te verhelpen, voor zover die toekomstige problemen zeker en vaststaand zijn en niet louter hypothetisch” (RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 66.1; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, 44.1). Vgl. op dit punt ook GwH 6 december 2012, nr. 145/2012, B.20.3. Zie kritisch: J. VRIELINK, “De Grondwet aan het gezicht onttrokken. Het Grondwettelijk Hof en het ‘boekverbod’”, *TBP* 2013, nr. 4, 254.

12 RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 74; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, en 52.

13 RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, 75; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752, 53.

14 In beginsel kan slechts tot 60 dagen na kennisgeving van een overheidshandeling, hier het schoolreglement, een beroep tot vernietiging worden ingesteld. Pas wanneer een school ter zake wijzigingen zou doorvoeren aan het schoolreglement ligt de weg

arresten van de Raad van State verklaarde de rechtbank op 23 februari 2018 dat het gewraakte onderdeel uit het schoolreglement een schending van de godsdienstvrijheid inhield van de verzoeksters, zodat het buiten toepassing gelaten moet worden¹⁵. Tegen de uitspraak werd beroep aangetekend door het GO.

2. Reacties

Tot zover een beknopt overzicht van de juridische aspecten. Interessant zijn echter ook de reacties op de rechtszaken tot nu toe, zowel die van het GO zelf als vanuit de politiek.

2.1. Gemeenschapsonderwijs: formeel, formeler, GO

Zoals aangegeven stelde het GO al bij de arresten van de Raad van State dat die enkel relevant waren voor scholen betrokken in de procedures. Bij de Maasmechelse zaak was het standpunt zelfs dat het vonnis enkel relevantie had voor de leerlingen in de procedure. Dat was zelfs een reden om in beroep te gaan. Raymonda VERDYCK, afgevaardigd bestuurder van het GO, wilde naar eigen zeggen vermijden dat in de Maasmechelse school “een aantal leerlingen levensbeschouwelijke tekenen mogen dragen en andere niet”¹⁶.

Die redenering is bevreemdend. Natuurlijk heeft het GO alle recht om in beroep te gaan. Maar als men ‘discriminatie’ tussen leerlingen wilde vermijden, dan was de oplossing uiteraard om het verbod op te heffen voor alle Maasmechelse leerlingen en, ruimer, in alle scholen waar geen lokale noodzaak kan worden aangetoond.

Op het meest formeel denkbare niveau kan het GO natuurlijk koppig volhouden dat alle juridische uitspraken die vallen, enkel gevolgen hebben voor de direct betrokken eisers. Een rechter kan immers nooit uitspraak doen “bij wege van algemene en als regel geldende beschikking” (art. 6 Ger.W.) en het algemene verbod kan – zoals gezegd – om technische redenen niet worden vernietigd. Zo kan het GO dus altijd opportunistisch-formalistische argumenten vinden om zijn ‘algemene’ hoofddoekenverbod te behouden. Desnoods tot in zijn allerlaatste school toe.

naar de Raad van State weer open. Bijkomende moeilijkheid is dat je als partij nog steeds *belang* moet hebben op het ogenblik van de uitspraak. Een leerling uit het vijfde of zesde middelbaar riskeert te zijn afgestudeerd voor de zaak voorkomt, waardoor de Raad zal oordelen dat de verzoekende partij op dat ogenblik niet langer belang heeft bij een vernietiging.

15 REA Limburg, afdeling Tongeren, 23 februari 2018, 17/1379/A.

16 BELGA, “Gemeenschapsonderwijs tekent beroep aan tegen vonnis waardoor meisjes hoofddoek mogen dragen”, *Nieuwsblad*, 2 maart 2018.

Maar dat is een beetje alsof de politierechtbank stelselmatig je snelheidsboetes bevestigt en je die ook betaalt, maar dat je vervolgens weigert om je snelheid aan te passen.

Principieel is dat een bijzonder problematische houding. In een rechtsstaat moet van elke rechtsonderhorige worden verwacht dat hij zijn gedrag aanpast, zonder dat daar iedere keer weer een nieuwe procedure voor nodig is. Dat geldt *a fortiori* voor een overheidsactor, zoals het GO, in het bijzonder nu die als openbare onderwijsinstelling op het vlak van rechtsstatelijkheid een voorbeeld te stellen heeft voor haar leerlingen. Wie van leerlingen vraagt dat ze zich ontwikkelen tot geëngageerde burgers die de rechtsstaat eerbiedigen, maar zich bij het gehoorzamen aan rechterlijke uitspraken verschuilt achter een bijzonder doorgedreven formalisme doet er misschien beter aan de eigen prioriteiten nog even onder de loep te nemen.

Ook een tweede reden die het GO opgaf om in beroep te gaan, was opmerkelijk. “De ouders hebben het schoolreglement ondertekend en kunnen daar niet op terugkomen”, stelde VERDYCK. De rechter zou het reglement verkeerdelijk niet als een onherroepelijk aangegaan contract hebben beschouwd: “In het vonnis wordt te veel ruimte gelaten voor ouders om naar de rechter te stappen als ze het schoolreglement niet zien zitten”¹⁷.

De rechtbank stelde inderdaad dat de akkoordverklaring met het schoolreglement “geen afstand inhoudt van enig vorderingsrecht”. Ondertekening impliceert “enkel een engagement tot naleving ervan, onverminderd het gebruik van ter beschikking staande rechtsmiddelen” en wil niet zeggen dat de eisers “zich akkoord hebben verklaard met het verbod”¹⁸. Juridisch valt niet direct in te zien wat er mis is met die redenering. Bovendien, zelfs als het reglement als contract zou worden beschouwd, dan nog blijft het altijd mogelijk een rechter te vragen om de wettigheid van een daarin opgenomen bepaling of beding te beoordelen.

Om terug te komen op de snelheidsovertreding: als je geflitst wordt, volstaat het niet dat je alle voetgangers en fietsers uit de buurt een verklaring liet tekenen dat ze te snel rijden aanvaarden om op grond daarvan te stellen dat de flitspaal er dus eigenlijk helemaal niet had mogen staan.

2.2. Politiek: machtscheiding en scheiding kerk/staat

Niet alleen de reactie van het Gemeenschapsonderwijs roept vragen op. Ook uit de politieke wereld zijn al opmerkelijke reacties gekomen. Zo verklaarde Theo

17 M. MARIOTTI, “Moslima’s mogen hoofddoek nog niet dragen op school. Gemeenschapsonderwijs in beroep tegen uitspraak rechter”, *HLN*, 3 maart 2018.

18 REA Limburg, afdeling Tongeren, 23 februari 2018, 17/1379/A.

FRANCKEN, in aanloop naar het Tongerse vonnis, laconiek zijn ‘volle steun’ aan het GO¹⁹. Qua respect voor de scheiding der machten en qua terughoudendheid van de uitvoerende macht ten aanzien van hangende rechtszaken kan dat tellen.

Problematischer nog was de houding van Vlaams minister van Onderwijs, Hilde CREVITS. Toen bekend werd dat het GO in beroep zou gaan, poneerde zij dat scholen de hoofddoek mogen verbieden zolang ze maar duidelijk uitleggen waarom: “Uit alle rechtspraak blijkt, en dat staat ook in het EVRM, dat je goed moet motiveren waarom je zoiets oplegt”²⁰. Om een laatste keer terug te keren naar de snelheidsmetafoor: zeg dus niet “u reed te snel en dat was fout”, maar zeg “u moet beter motiveren waarom u te snel rijdt”.

In werkelijkheid stellen de arresten van de Raad van State helemaal niet dat een verbod kan als het maar goed gemotiveerd is. Wat de Raad stelt, is dat een verbod alleen maar kan in uitzonderlijke situaties. In die uitzonderlijke situaties moet het verbod uiteraard ook nog adequaat gemotiveerd zijn, maar CREVITS zette de zaken ronduit op zijn kop.

Ze stopte daar bovendien niet. Over de Maasmechelse situatie stelde ze: “Het verbod is er niet zomaar gekomen, dat had ook te maken met sociale druk”. Om te vervolgen met: “Een school zou als een thuissituatie moeten zijn. Kinderen moeten er zich thuis voelen en eigenlijk zou het dan helemaal niet nodig moeten zijn dat je een hoofddoek draagt”²¹.

Dat eerste lijkt een onaanvaardbare tussenkomst in de beoordeling van feiten; feiten die overigens zelfs tussen de partijen niet ernstig betwist waren. De betrokken schooldirecteur had, integendeel, in de media verklaard dat zij het verbod eigenlijk alleen hadden ingevoerd om uitvoering te geven aan de omzendbrief van het GO. Van echte problemen op lokaal niveau was geen sprake, zo zei hij. Ook in de procedure werden geen stukken aangebracht die duiden op relevante ordeverstoringen of morele druk.

Het vervolg van CREVITS’ redenering is evenmin onschuldig, maar dan op het vlak van een andere scheiding, namelijk die tussen kerk en staat: het is niet aan de overheid om ‘theologische’ standpunten in te nemen over wat wel of niet nodig is volgens een bepaalde religie of levensbeschouwing. Bovendien gaat de minister gemakshalve voorbij aan het feit dat die visie hier wordt opgelegd door een verbod. Of kinderen zich op die manier zullen “thuis voelen” op school lijkt eerder twijfelachtig.

Hoe dan ook: dit feuilleton had al in 2014 kunnen eindigen. De Raad van State was toen bijzonder duidelijk: tenzij concrete omstandigheden een verbod rechtvaardigen, kan je leerlingen niet verbieden levensbeschouwelijke kentekens te dragen. De rechtbank in Tongeren sloot zich daar inmiddels bij aan.

3. Epiloog: volgende etappes

De sage loopt intussen nog altijd verder. De Maasmechelse zaak zal in beroep beoordeeld worden door het Antwerpse hof van beroep. Daarnaast liet het Gemeenschapsonderwijs op de ICOR-studiedag van 23 november 2018 verstaan dat zij – ter eventuele bijstelling of handhaving van hun beleid – ook kijken naar een hangende zaak voor het Grondwettelijk Hof.

Het gaat daarbij om een Brusselse hogeschool (*Haute Ecole Francisco Ferrer*) die (mede) aan haar studenten verbiedt om uiterlijke tekenen van hun levensbeschouwelijke opvatting te dragen op school, vanuit een (strikt begrepen) neutraliteitsopvatting, die bij de Franse Gemeenschap nader zijn uitgewerkt in een decreet van 31 maart 1994²². Dat decreet vormt een nadere uitwerking van het grondwettelijk neutraliteitsprincipe voor het Franse Gemeenschapsonderwijs en laat tevens toe dat andere schoolbesturen zich in die principes inschrijven (art. 7). Tegelijk stelt het geenszins dat ‘neutraliteit’ – in de zin van het decreet – zich noodzakelijk (of zelfs maar mogelijk) vertaalt in het inperken van het recht om levensbeschouwelijke kentekens te dragen voor leerlingen en studenten²³.

22 Rolnr. 6927. De Vlaamse regering besliste overigens tussen te komen in de procedure, met enkele opmerkelijke overwegingen, stellende: “De vrijwaring van de neutraliteit kan een grond zijn voor een verbod binnen de school op het dragen van tekens die een politieke, religieuze of filosofische mening of strekking weergeven. De vrijwaring van het eigen pedagogisch project kan voor een schoolbestuur een reden zijn om een beperking te stellen aan het recht van leerlingen en studenten om levensbeschouwelijke tekens te dragen. Het neutraliteitsbeginsel houdt in principe een positieve waardering in van de diversiteit aan meningen en overtuigingen. Maar het betekent niet dat om de levensbeschouwelijke diversiteit te waarborgen het niet noodzakelijk kan zijn bepaalde uitingen van een overtuiging te verbieden, onder meer om de vrijheid van anderen te verzekeren, of omwille van de veiligheid of om het ordentelijk verloop van de lessen te verzekeren. Dergelijke overwegingen kunnen net zo goed een maatregel in het Gemeenschapsonderwijs rechtvaardigen als in het vrij onderwijs.” (Beslissing tot tussenkomst, VR 2018 2007 MED.0316/1BIS).

23 Art. 3, inzake leerlingen, van het decreet luidt: “De leerlingen worden geleidelijk opgeleid tot persoonlijk onderzoek; ze worden aangezet om hun beredeneerde en objectieve kennis te ontwikkelen en hun kritische zin te vormen. De gemeenschapsschool waarborgt de leerling of student, gelet op zijn rijpheidsgraad, het recht zijn mening vrij te uiten over elke kwestie in verband met de school of betreffende de rechten van de mens. Dat recht behelst de vrijheid om informatie en gedachten te vergaren, te ontvangen en te verspreiden door elk middel dat de leerling of student dienstig acht, mits de rechten van de mens gevrijwaard worden, alsook andermans goede naam, de nationale veiligheid, de openbare orde, de volksgezondheid en de openbare zedelijkheid,

19 Tweet van 15 januari 2018 (12u09).

20 J. TRUYTS, “Maasmechelse scholen in beroep tegen beslissing om aantal meisjes hoofddoek te laten dragen”, *VRT nieuws*, 2 maart 2018.

21 *Ibid.*

De studenten in het geschil zijn moslima's die in kort geding bij de Franstalige rechtbank van eerste aanleg in Brussel willen afdwingen dat ze in de hogeschool een islamitische hoofddoek mogen dragen. Bij tussenvonnis besliste de rechtbank om een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof voor te leggen. Die prejudiciële vraag luidt meer bepaald als volgt:

“Is artikel 3 van het decreet van de Franse Gemeenschap van 31 maart 1994 houdende bepaling van de neutraliteit van het Gemeenschapsonderwijs in overeenstemming met de artikelen 19, 23 en 24 van de Grondwet, met artikel 9 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en met artikel 2 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, zo geïnterpreteerd dat het een aan dat decreet onderworpen inrichtende macht toestaat om, ten aanzien van de zelfs meerderjarige leerlingen, in het huishoudelijk reglement van een onderwijsinrichting te voorzien in een totaalverbod om insignes, juwelen of kledij te dragen die een politieke, filosofische of godsdienstige mening of strekking weergeven, alsook elk hoofddeksel, met name die welke een dergelijke mening of strekking weergeven, teneinde een volkomen neutrale educatieve omgeving te creëren?”

Persoonlijk lijkt ons dit een eerder voorspelbare zaak. Het gaat hier immers om *meerderjarige* studenten aan een hogeschool, daar waar je bij *minderjarige* middelbare scholieren volgens de Raad van State al geen verbod kon opleggen. Men zou eventueel nog kunnen beargumenteren dat de situatie hier anders is door een (vermeend) engere neutraliteitsinvulling, ingevolge het geldende Neutraliteitsdecreet. Maar dat die neutraliteitsinvulling daadwerkelijk enger is, lijkt niet *a priori* duidelijk. Het begrip ‘neutraliteit’ wordt niet met zoveel woorden in het decreet gedefinieerd. Laat staan – zoals gezegd – dat men ergens uitdrukkelijk zou bepalen dat ‘neutraliteit’ in de zin van het decreet zich noodzakelijk of mogelijk vertaalt in het verbieden van het dragen van levensbeschouwelijke kentekens door leerlingen/studenten²⁴.

Tenzij het Grondwettelijk Hof dus lijnrecht tegen de Raad van State zou willen ingaan, zal de uitspraak van de grondwettelijke rechters allicht de juridische principes bevestigen die reeds sinds 2014 gelden. Laat ons hopen dat tegen dan – ook in het Vlaamse Gemeenschapsonderwijs – eindelijk het doek zal vallen over het algemene verbod voor leerlingen.

en het huishoudelijk reglement van de inrichting in acht genomen wordt.

Voor de vrijheid zijn godsdienst of overtuiging te belijden en de vrijheid van vereniging en bijeenkomst gelden dezelfde voorwaarden” (onze cursivering).

24 Zie de voorgaande voetnoot voor de relevante bepaling.

